

Fragmenty (2011) Paradoks znaczącej ciszy. W: red. A. Kwiatkowska. *Przestrzenie kognitywnych poszukiwań*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego: 291 – 304.

STRESZCZENIE: Paradoks znaczącej ciszy

W niniejszym tekście ciszą nazywać się będzie brak znaków (definicja regulująca). Jak staram się pokazać, staje się ona znakiem, gdy ktoś próbuje ją zrozumieć. Cisza zaczyna wtedy pełnić swoiste dla znaków funkcje, które nazywać się tu będzie „semiotycznymi”. Ujawnienie tych funkcji doprowadzi do paradoksu, który tu będzie nazywany „paradoksem znaczącej ciszy”. Paradoks można wyrazić pytaniem o to, „Jak cisza może być znakiem i zarazem jego brakiem?” To pytanie wyznacza główny temat niniejszej pracy. Wpierw omawia ona różne znaczenia pojęcia ciszy. Następnie analizuje niektóre jej semiotyczne funkcje, by w konkluzjach wskazać dwa główne powody, które decydują o tym, że brak znaków może być znakiem.

SUMMARY: The Paradox of Meaningful Silence

As I am going to show, silence becomes a sign when someone attempts to understand it. In such situations, silence plays typical roles of signs. These roles will be called “semiotic functions”. The paper analyzes some semiotic functions of silence. In this context the paper indicates the “paradox of meaningful silence” that can be expressed by the following question “How is it possible that on the one hand, silence is a sign and on the other hand, it is an absence of signs?” The paper attempts to answer the above question. First the paper analyses some typical meanings of silence. Second, it analyses some exemplary semiotic functions of silence. Finally it indicates a solution of the above paradox.

Paradoks znaczącej ciszy

Zakładam, że znaki mogą pełnić semiotyczne (swoiste dla znaków) funkcje, o których będzie mowa (...), takie jak m.in. referencja, ekspresja, komunikacja oraz niektóre funkcje syntaktyczne.¹ Przyjmuję (definicja regulująca), że zdolność do pełnienia tych funkcji jest wystarczającym warunkiem bycia znakiem, tj. jeśli coś jest w stanie je wszystkie pełnić, to coś jest znakiem. (...)

Ciszą w niniejszej pracy nazywać się będzie brak znaków. (...) Jak postaram się pokazać w niniejszej pracy, cisza w przyjętym tu sensie, mimo że nie jest znakiem, może pełnić wszystkie wskazane tu semiotyczne funkcje, co prowadzi do paradoksu, który nazywać tu będę „paradoksem znaczącej ciszy”: Z jednej strony cisza jest brakiem znaków, a więc nie jest znakiem. Z drugiej strony spełnia ona wskazany wyżej warunek wystarczający bycia znakiem (może pełnić wszystkie wskazane tu semiotyczne funkcje), więc jest znakiem. Paradoks ten będzie pretekstem do rozważań nad naturą znaku i komunikowania, co pozwoli w konkluzjach pracy na uchylenie wskazanego tu paradoksu przez uwzględnienie dynamicznych aspektów języka. Jak postaram się tam pokazać, cisza staje się znakiem dla człowieka, który próbuje ją zrozumieć.²

s.291

¹ O semiotycznych funkcjach, por. m.in.: Bühler 2004, Jakobson, Halle 1956, Martinet 1960, Polański 1994: 168-9.

² Wskazanie na paradoks znaczącej ciszy nie jest całkiem nowatorskie – znajdujemy jego ślady w wielu źródłach, na przykład Leonard Bloomfield wskazuje na jego obecność w Hinduistycznych tekstach dotyczących „elementu zerowego” (Bloomfield 2005: 209, 231, 416). Wskazanie na dynamiczny charakter języka nawiązuje m.in. do klasycznego odróżnienia między jego diachronicznymi i synchronicznymi elementami oraz koncepcji semiozy Charlesa S. Peirce i kontynuatorów tej koncepcji (Thomas Sebeok iin.)

(...)

1. Podsumowanie – dwa aspekty paradoksu

(...)

Cisza w postaci przed-językowej nie jest włączona do żadnego kodu językowego, nie pełni semiotycznych funkcji. Ta cisza nie jest znakiem. Gdy ta cisza zostaje włączona w jakiś kod językowy, kulturowy itp., to zaczyna być znacząca – zaczyna pełnić funkcje swoiste dla znaków i w ten sposób brak znaków staje się znakiem. Gdy staramy się ją zrozumieć, na przykład dociekać jej źródeł – zaczyna pełnić semiotyczne funkcje. Włączamy je wtedy w jakiś kod, który pozwala jej np. oznaczać swoje źródło (cisza jest jego symptomem) lub wyrażać czyjeś emocje, o czym była już mowa.

Człowiek jest istotą semiotyczną w tym sensie, że jest w stanie interpretować wszystko, co zwraca jego uwagę i wszystko, co jest w obszarze jego uwagi może pod pewnymi warunkami zacząć dla niego pełnić semiotyczne funkcje. Nawet cisza, jako brak znaków – o ile jest dostrzegana – może stać się znakiem dla człowieka, który próbuje ją zrozumieć.

s. 302

Bibliografia

1. Bańkowski A. (1995) *Słownik wyrazów obcych*, PWN. Warszawa: PWN.
2. Barnlund D. C. (1975) Communicative styles in two cultures: Japan and the United States. In: A. Kendon, R. M. Harris, & M. R. Keys (Eds.) *Organization of behavior in face-to-face interaction*. The Hague: Mouton: 427 - 456.
3. Bloomfield L. (2005) *Language*. Delhi: Motilal Banarsidaas Publishers.
4. Buber M. (1992) *Ja i Ty*. Tł. J. Doktor. Warszawa: IW PAX.
5. Buttiglione R. (1993) Der Leib als Sprache. *Ethos* 1: 87-100.
6. Bühler K. (2004) *Teoria języka*. Tł. J. Koźbiał, Kraków: Wyd. Universitas.
7. Crosby, J. (1996) *The Selfhood of the Human Person*. Washington.
8. Darwin Ch. (1872) *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. London;
9. Duchenne, G. B. A. (1862) *Mechanisme de la Physionomie Humaine: Ou Analyse Electrophysiologique de n l'Expression des Passions Applicable à la Pratique des Arts Plastiques*. Paris;
10. Ecco U. (1994) Denotation/Connotation. W: Sebeok, T. ed (1994) *Encyclopedic Dictionary of Semiotics*. Vol. I. Berlin, NY: Mouton de Gruyter: 181-3.
11. Fitch F. B. (1960) Some logical aspects of reference and existence. *Journal of Philosophy*. Sept./Oct.
12. Frege G. (1892) Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik* 100: 25-50.
13. Geach P. (1962) *Reference and Generality. An Examination of Some Medieval and Modern Theories*. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press.
14. Gesteland R. R. (1999) *Różnice kulturowe, a zachowania w biznesie*. Warszawa: PWN.
15. Godlewski P. (2004) *O publicznych wystąpieniach*. Warszawa Biblioteka Menadżera Sportu.
16. Guerro L. et al. (1999) *The Nonverbal Communication Reader*. Long Grove: Waveland Press.

17. Hall E. T., & Whyte W. F. (1972). *Intercultural communication: A guide to men of action*. In: A. G. Smith (Ed.) *Communication in culture*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
18. Heigl P. (2004) *30 minut, aby zostać dobrym mówcą. Naucz się mówić interesująco, zrozumiale i pewnie!* Katowice: Wyd. Kos.
19. Hildebrand D. von (1977) *Ästhetik. Vol. I*. Regensburg: Verlag W. Kohlhammer.
20. Husserl E. (1968) *Ausdruck und Bedeutung*. In: *Logische Untersuchungen*, Tübingen.
21. Itkonen E. (2005) *Analogy as Structure and Process*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
22. Jakobson R., M. Halle (1956) *Fundamentals of Language*. Den Haag: Mouton.
23. Jaworski A (1993). *The Power of Silence: Social and Pragmatic Perspectives*. Newbury Park, CA.: Sage Publications.
24. Karolak S. (1995) Funkcja reprezentatywna (przedstawieniowa, kognitywna, symboliczna, denotatywna, referencyjna) języka (mowy). W: Polański K. (red.), dz. cyt.: 165-6.
25. Kirouac G., Bouchard M., St-Pierre A. (1986) Facial expressions of emotions and ethological behavioral categories. *Perceptual and Motor Skills* 62(2): 419-23.
26. Krapiec M. (1979) Język i jego kreatywne aspekty. *Roczniki filozoficzne* 27 (1979) z. 1: 21-43.
27. Krzeszowski T. P. (2000) O nieprzetłumaczalności milczenia, w: W. Kubiński, O. Kubińska i T. Z. Wolański (red.) *Przekładając nieprzekładalne*. Gdańsk: Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego: 573-579.
28. Kuziak M. (2005) *Jak mówić, rozmawiać, przemawiać?* Bielsko-Biała: Wyd. Park.
29. Langacker R. W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. I, Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press;
30. Lévinas E. (1974) *Totalité et Infini. Essai sur l'Extériorité*. La Haye.
31. Linsky L. (1963) Reference and referents. In: Caton C. E. ed., *Philosophy of Ordinary Language*. Urbana.
32. Marciszewski W. (1988) Oznaczanie. W: Tegoż (red.) *Mała encyklopedia logiki*. Wrocław: Z. N. im Ossolińskich.
33. Martinet A. (1960) *Eléments de linguistique générale*. Paris: Librairie Armand Colin.
34. Nęcki Z. (1996) *Komunikacja międzyludzka*. Kraków: Wyd. Profesjonalnej Szkoły Biznesu.
35. Nishiyama K. (1980) Factors of nonverbal communication. In: *Communication in international business*. Tokyo: Sanshushya: 31-42.
36. Polański K., red. (1994) *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław iin.: Zakład Narodowy Ossolińskich: 168-9.
37. Russel B. (1905) On denoting. *Mind* 14: 479-93.
38. Tegoż (1957) Mr. Strawson on Referring. *Mind* 66: 385-9. Strawson P. F. (1950) On referring. *Mind* 59: 320-44.
39. Scheler M. (1986) *Istota i formy symparii*. Tł. A. Węgrzecki. Warszawa: PWN.
40. Seifert J. (1982-3) Beauty of higher forms (second potency) in art and nature. *Annales d'Estetique*. 21-2: 178-92.
41. Stein E. (1988) *O zagadnieniu wczucia*. Tł. D. Gierulanka, J. Gierula. Kraków: Znak.
42. Turney P. D., Littman M.L. (2005). Corpus-based learning of analogies and semantic relations. *Machine Learning* 60 (1-3): 251-78;
43. Tegoż (2006) Similarity of semantic relations. *Computational Linguistics* 32 (3): 379-416.
44. Yule G. (1996) *The Study of Language*. Cambridge University Press. Cambridge.
45. Waldstein M. (1981) Expression and knowledge of other person. *Aletheia* II: 124-9.
46. Wittgenstein L. (1953) *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwel Publishing. Wyd. polskie (2000) Tł. B. Wolniewicz, Warszawa: PWN.